

Kęstutis Šapoka

POLITINIO ĮVYKIO REMATERIALIZAVIMAS MENINIO AKTYVIZMO PRAKTIKOSE

Šiuolaikinės filosofijos skyrius
Lietuvos kultūros tyrimų institutas
Saltoniškių g. 58, LT-08105, Vilnius
El. paštas: kestas.sapoka@gmail.com

Straipsnyje susitelkiama ties ideologijos „materialumo“, meno ir gyvenimo kaip vieningos ideologinės akcidencijos idėja, taip pat pasitelkiamas konkretus pavyzdys – Alytaus DAMTP (Duomenkasių ir psichodarbininkų sąjūdžio) – (anti)meninio aktyvizmo reiškinys. Ideologija yra specifiškai materiali, nes ji veikia per valstybines institucijas, taigi apčiuopiamą materiją. Jacques’as Rancière’as kalba apie politikos vidinę struktūrą, jos branduolį, kurį galima būtų pavadinti „estetiniu“. Jį galima suprasti kaip bazinę struktūrą (dez)organizuojančią erdvės, laiko ir bendruomenės juose veiklos būdus. Nors iš tiesų ideologijos „nėra“, ji reiškiasi per subjektą ir subjektui, tiksliau, jį sukuria, interpeliuoja per tam tikrą situaciją arba kasdienius praktinius ritualus, kartu per materialias būvio formas ir institucijas, sukurdamą ideologijos „materiją“ arba „substanciją“. Tačiau ši materija kartu yra ir „falsifikuojanti sąmonė“, klastojanti (kasdienę) situaciją plačiąja prasme, kurdamą reguliavimo ir susvetimėjimo, reginio visuomenę. Kasdienybės falsifikavimu užsiima moderni biurokratija, taip pat interneto tinklo netokratija. Vis dėlto, nepaisant virtualėjančios spektaklio visuomenės galios, neišnyksta socialinių santykių interseksionalumo problema, kitaip sakant, vėl iš naujo iškyla ne tik socialinės klasės klausimas apskritai, tačiau smulkiaburžuazinės socialinės klasės, kuriai dažniausiai atstovauja menininkai, intelektualai, „įveikos“ esminis klausimas. O ši įveika galima, anot Walterio Benjamino, tik „išdavus“ savo socialinę klasę, proletarizavus mąstymo būdą. Panašia logika bando vadovautis ir Alytaus DAMTP, balansuojantis

tarp socioideologinio aktyvizmo ir performatyvios socioestetinės veiklos. Straipsnyje bandoma į Alytaus DAMTP veiklą pažvelgti pro kai kurių kairiųjų teoretikų idėjų (smulkiaburžuazinės socialinės klasės „išdavystės“) prizmę.

RAKTAŽODŽIAI: (anti)meninis aktyvizmas, ideologija, politinė ir meninė situacija, tikrovės falsifikavimas, spektaklio visuomenė, socialinės klasės išdavystė, Alytaus psichodarbininkai ir duomenkasiai.

Įvadas

Ideologijos „materialumo“, meno ir gyvenimo kaip vieningos ideologinės „akcidencijos“ idėja tam tikrose (anti)meninio aktyvizmo praktikoje, kartu paradoksalios „mikrorevoliucinės“ aspiracijos, ir sudaro šio straipsnio probleminę ašį. Be to, straipsnyje bus bandoma ją susieti su konkrečiu atveju – Alytaus DAMTP (Duomenkasių ir psichodarbininkų sąjūdžio) – (anti)meniniu aktyvizmu ir pabandyti pasižiūrėti, kaip kai kurios teorinių paradigmų idėjos tame reiškinyje atsispindi ar transformuojasi. Taigi bus kalbama apie specifinę *situacijos* sampratą, kai „menas“ ir „gyvenimas“ susilieja ir generuoja (?) kokybiškai alternatyvias prasmes.

Ideologija kartu yra savitai materiali, kadangi ji kuria socialinę bendravimo struktūrą arba „įsivaizduojamus santykius“. Tokiu būdu ideologija sukuria tiek pati save, tiek ir subjektą, o iš dalies, turint omeny ir psichoanalizės diskursą, ji yra pats subjektas arba internalizuota ideologija. Kadangi ideologija kuria ir reprodukuoja pamatinius socialinius santykius, ji įsikūnija ir ideologiniuose valstybės aparatuose (savotiškoje automatizmo mašinerijoje), veikia per juos, juose ir jais tampa. Louis'as Althusseris, iš dalies remdamasis Antonio Gramsci „kultūrinių institucijų hegemonijos“ kaip ideologinės indoktrinacijos idėja, teigia, jog ideologija reiškiasi ir materializuojasi mokyklose, bažnyčiose, sporte, medijose, menuose ir t. t. Šios ideologinės institucijos skiriasi nuo prievartinių (kalėjimų, kariuomenės, policijos) tuo, jog veikia „minkštomis“ ideologinėmis formomis per leistinas praktikas. Taigi ideologija pasireiškia per subjektą ir subjektui, jį sukuria, interpeliuoja per tam tikrą *atpažinimo / neatpažinimo situaciją* arba kasdienius praktinius ritualus, kartu per materialias būvio formas ir institucijas, sukurdamą ideologijos „materiją“ arba „substanciją“ (Althusser 2001: 1503). Tačiau ši materija kartu yra ir „falsifikuojančios sąmonės“ prielaida, institucionalizuojanti ir klastojanti (kasdienę) situaciją plačiąja prasme, kurdamą reguliavimo, susvetimėjimo ir reginio struktūrą, kurią galima pavadinti ir „ideologiniu tikėjimu“ arba „ideologine iliuzija“, tačiau ne „iliuzija“, kurios pagalba pabėgame nuo tikrovės, tačiau socialinės tikrovės esmė, šerdimi – bazine dimensija, kurioje esame, veikiame, identifikuojame save, kitus ir aplinką. Ideologija funkcionuoja ne kaip pabėgimas nuo tikrovės, bet kaip socia-

linė tikrovė, kurios pagalba bandome išvengti traumuojančio tikrovės branduolio (Žižek 2001: 45).

Kalbant ne apie subjekto internalizuotą ideologiją (kaip sąžmoninę struktūrą), o apie socialinę, sociokultūrinę plotmę, galime sakyti, jog tai, ką mums „reprezentuoja“ ideologija ar įvairios jos mediacijos formos, pavyzdžiui, istorija, nėra „filosofinė“ ar „psichologinė“ pasaulio esmė, jo „veidrodis“. Tai labiau primena tikrovės *teatrinį vaidinimą*, „*performansą*“, nepamirštant, jog visada išlieka ryšys tarp teatro, vaidybos ir kasdienio gyvenimo, kuris visada priklauso nuo tam tikro „režisieriaus / aktoriaus“ pragmatiškų tikslų (Lefebvre 1991: 135). Generuojama „milžiniška spektaklių sanauja“, kai viskas, kas buvo išgyventa, pasitraukia į atvaizdavimo sritį. Be to, spektaklis – ne tiesiog reginių visuma, o *socialinis reginių skleidžiamas ryšys tarp asmenų* (Debord 2006: 40–41), taigi ideologinės interpeliacijos ir internalizacijos veiksmas.

Mistifikacijų, t. y. ideologinio tikėjimo, ideologinio infantilumo institucionalizavimu ir legitimavimu užsiima modernių laikų biurokratija ir šių dienų globalaus interneto tinklo netokratija. Reginio logika ne tik persmelkia socialinius ryšius, bet yra „suminkštinama“ globalaus internetinio tinklo ideologijoje, keičiančioje ir reginio formas, paradoksaliai hiperbolizuojančioje atvaizdo ir reprezentacijos galią, tačiau nekeičiančioje falsifikavimo ir išnaudojimo esmės.

Valdantys netokratai labiau „klausosi“, negu įsakinėja: užuot brutaliai įsakinėję, jie subtiliai ir diskretiškai bendrauja. Netokratinė galia pasireiškia ne sprendimų priėmimu [...], bet alternatyvių sprendimų priežasčių suvokimu [...] nebereikia augančios biurokratų armijos [...] reikia nujausti netokratijos kryptis (trendus), apsprendžiančias „naujoviškumo“ pavidalus ir žinoti, kaip save pateikti [...] etika vis labiau ir labiau tampa estetikos dalimi. „Prastas stilius“ gali tapti socialine savižudybe (Bard, Söderqvist 2002: 191).

Vis dėlto, nepaisant virtualėjančios ir „minkštėjančios“ spektaklio visuomenės galios, tampančios vis (ap)takesne, neišnyksta socialinių santykių interseksionalumo problema, kitaip sakant, vėl iš naujo iškyla socialinės klasės probleminis klausimas (Coole, Frost 2010: 30–31).

Svarbi politinė / estetinė situacija, kaip „falsifikuojančios sąmonės“ demaskavimo būdas, iškritimas iš kasdienybės falsifikavimo, „reginio visuomenės“, saviraiškos perkėlimas į „tiesioginio veiksmo“ lygmenį, kurį galima suvokti ir kaip socialinės situacijos „(su)proletarinimą“ (*Socialisme ou Barbarie* 1949: 67–72), buvo aktualus ne vienam (anti)meninio aktyvizmo judėjimui po II pasaulinio karo, nuo Letristų internacionalo (*L'Internationale lettriste*), įkurto 1952 m. Briuselyje, Situacionistų internacionalo (*L'Internationale situationniste*), įkurto 1957 m.,

iki ankstyvojo (politinio) *Fluxus* ir dabartinių internetinio aktyvizmo, sabotažo, pranksteriškų ir panašių taktikų.

Jacques'as Rancière'as kalba apie politikos vidinę struktūrą, jos branduolį, kurį galima būtų pavadinti „estetiniu“, tačiau ne siaurąja „meno“ ir ne benjami-niška „politikos estetizacijos masių amžiuje“ prasme. Ją galima suprasti kaip bazinę struktūrą, (dez)organizuojančią, (re)konstituojančią erdvės, laiko ir bendruomenės juose veiklos būdus (Rancière 2000: 14). Kartu Rancière'as kalba ne tik apie politikos „estetinę“ prigimtį, tačiau ir apie estetikos politinę plotmę. Kitaip sakant, tai ne vieno principo „įsiveržimas“ į kitą, bet abiejų principų bendrystė, t. y. ne kiekybinio skirtumo, o kokybinio vientisumo klausimas. Reikia kalbėti ne apie „estetiką“ kaip „meną“ apibrėžiančią discipliną, bet apie režimą, kurio pagalba vienu ar kitu istoriniu laikotarpiu identifikuojame tai, ką vadiname „menu“, arba „reži-mą“, kuris viename ar kitame kontekste suprantamas kaip „menas“ arba „estetika“ plačiąja prasme. Tačiau „tapimas menu“ ar meno suvokimas kaip „meno“, ir yra *a priori* ideologijos režimas, jos veikimo, internalizavimo mechanizmas. Paprastai tariant, tai yra politinis prasminių struktūrų identifikavimo ir netgi (su)kūrimo „režimas“. Tokiu atveju, netgi „menas“ siaurąja prasme skirtingais istoriniais laiko-tarpiais yra tam tikrų kvazipolitinių režimų, kuriuos galima suprasti ir „vaizdinio etikos“ socialinėje plotmėje (Rancière 2000: 27), santykis ir sąryšis.

Pasak Rancière'o, galimi du „estetiniai“ politikos principai – politikos kaip „gyvenimo meno“ ir politikos kaip „pasipriešinimo būdo“ – visada egzistuojantys kartu. Galima sakyti, jog kalbėdamas apie tokius „estetinius-politinius“ režimus, Rancière'as iš dalies irgi netiesiogiai kalba apie meno ir gyvenimo, kitaip – „gry-nosios situacijos“ arba „gyvenimo choreografijos“ – susiliejimą. Todėl, net jeigu kalbėtume apie menines praktikas siaurąja prasme, net ir tokiu atveju jas galėtume pavadinti veiklos rūšimis, kurios įsiveržia į įvairius buvimo / vizualumo formų funkcionavimo lygmenis. Taigi estetika, kaip vienas būdų organizuoti erdvėlaikį, *a priori* yra politinė. Bet kurioje situacijoje plačiąja prasme susitinka ir santykiauja ideologinis ir estetinis elementai, darantys įtaką bendrabūvio formoms. Kitaip sa-kant, turime reikalą su totalia ideologija, kurios vidinei struktūrai *a priori* būdingi tam tikri „estetiniai“ principai.

Kasdienės situacijos išlaisvinimo klausimas

Kasdienę situaciją ir kalbą išvaduoti nuo „reginio“ logikos bandė Letristų interna-cionalo (LI) ir Situacionistų internacionalo (SI) nariai, iš įvairių teorijų sugenera-vę (gana romantizuotas) „alternatyvios situacijos“, „psichogeografijos“, „*dérive*“,

„*detournement*“, „kasdienės revoliucijos“ ir kitas sąvokas, išplaukiančias iš erdvės, geografijos (perorganizavimo) materialistinės sampratos. Kitaip sakant, jeigu kiekviena individo gyvenimo situacija yra organizuojama pagal kapitalistinio reginio socialinių ryšių schemą, yra ideologijoje ir netgi ideologijos (su)kuriama, tam tikras bazinis *estetinis* erdvės, laiko ir socialinių ryšių (per)struktūravimo principas gali kartu tapti ir postūmiu, įrankiu demaskuoti „falsifikacijas“, pačią „kapitalistinio reginio“ šerdį.

Mums rūpi naudoti tam tikras tam tikrų veiksmų prasmes ir naujų prasmių išradimus, prasmių, kurios yra lengviau atpažįstamos kultūros ir papročių lygmenyje, tačiau kurios gali būti pritaikytos revoliucinėms permainoms. [...] Kiekvienu atveju, [...] privalome priešintis alternatyviam kapitalistinio gyvenimo būdai, kad sugriautume buržuazinės laimės idėją. [...] Privalome mėginti konstruoti situacijas, kolektyvinius troškimus, įspūdžių visumas, apibrėžiančias akimirkos kokybę. [...] Situacijų kūrimas prasideda ant modernaus spektaklio griuvėsių (Debord 1957).

Tai situacijos, susijusios su kūno ir falsifikuotos sąmonės išlaisvinimu iš psichogeografinės, psichoarchitektūrinės, apskritai *metafizinės* erdvėlaikio represinio struktūravimo galios, melagingos, individualizuotos „vidinio pasaulio“, tolinančio nuo „autentiškos“ tikrovės arba kasdienybės lygmens. Ideologijos medijuojamą kasdienybę mes suvokiame familiariai, banaliai, per neautentišką išorę (Lefebvre 1991: 135). Viena svarbių sąvokų čia tampa urbanistinė erdvė, kaip tiesioginė kapitalizmo genezės reprezentantė. Šioje erdvėje skleidžiasi specifinės psichogeografinės praktikos, padedančios sujaukti tariamai „natūralią“ urbanistinę (t. y. socioideologinę) erdvės struktūrą.

Psichogeografija yra precizinė geografinės aplinkos, nesvarbu, organizuotos sąmoningai ar ne, taip pat individų emocijų ir elgesio dėsnių studijavimas. Žaviai neapibrėžtas būdvardis *psichogeografinis* gali būti pritaikytas minėtam tyrimui, taip pat paveikiant žmonių jausmus, ir, bendrąja prasme, bet kurią situaciją ar elgesį, atspindintį atradimo dvasią. (Debord 1955).

Principinė kiekvieno individo kasdienė veikla turėtų remtis nepertraukiamu *dérive* – urbanistinio psichogeografinio eksperimentavimo nuostata, aktyvizuojant savo kūrybinę potencialą, keičiant „vidinį karštovaizdį“ iki visiško orientacijos praradimo ir kartu atrandant tiesioginį patyrimą (Chtcheglov 1953). Kitaip sakant, generuojama tam tikra kasdienybės (para)meninė erdvė, atsisakant tradicinės meno autonomijos ir profesionalizmo, t. y. reprezentavimo logikos, tačiau akcentuojant *estetikos* politines erdvėlaikio reorganizavimo savybes, kurios gali tapti *alternatyvia situacija*, turinčia ir menamą revoliucinį užtaisą.

Taigi tai (para)meninio aktyvizmo praktika, kurioje reaktualizuojamas ideologijos ir estetikos santykis, stengiamasi ne maskuoti, o *demaskuoti, išryškinti* melagingos, represinės ideologijos rudimentus kiekvienoje situacijoje ir bandyti tą situaciją maksimaliai apvalyti, sugrąžinti į „grynosios praktikos“ ir „tiesioginio“ patyrimo zoną. Panašų principą, iš dalies remdamasis SI aktyvizmo postulatais, apibrėždamas situaciją, antrina ir Giorgio Agambenas:

Tai ne gyvenimas, paverstas menu, ir ne menas, paverstas gyvenimu. Tikra situacijos prigimtis akivaizdi tik tam tikroje jos istorinėje vietoje, pozicijoje, taigi po meno savigriovos pabaigos ir po gyvenimo tranzito per nihilizmo išbandymus. [...] tai taškas, kuriame meno ir gyvenimo neįmanoma išskirti, atskirti, kai abu fenomenai patiria esminę transformaciją. Šis neišskiriamumo ir neatskiriamumo taškas – politika, pasiekusi savo aukštumą (Agamben 2000: 77).

Dar vienas kasdienybės struktūrų išlaisvinimo iš ideologijos technolingvistinio programavimo, logikos principų, irgi artimų LI ir SI postulatams, galėtų būti kasdienybės ir politikos vidinių struktūrų „poetizavimas“. Ideologija ir spektaklio visuomenė grindžiama dialektinio priešastingumo ir socialinių ryšių mechanizavimo principais. Viena esminių šio kasdienybės mechanizavimo struktūrų yra kalba ir jos redukavimas į ekonominę retoriką (semiokapitalizmą), kitaip sakant, ekonominės vertės atitikmenį, kai prasmės (simbolinė ar simbolio) erdvė tarp žymimčiojo ir žymimojo „suplokštinama“ arba jų ryšys apskritai panaikinamas per įvairias mediacijos formas, taip prasmę automatizuojant ir suprekinant, tarsi *google* sistemoje. Viena tokių rezistencijos formų galėtų būti kalbos, kaip vienos pamatinių socialinių struktūrų, *repoetizavimas*: grįžimas nuo tariamai „akivaizdžios“ automatizuotos kalbos, „prasmės dykumos“, prie poezijai būdingo subjektyvaus emocionalaus simbolizmo, kuriame pasireiškia kalbos esmė, simbolizmo (galinčio tapti naująja konsoliduojančia, kolektyvizuojančia jėga), destabilizuojančio „technolingvistinį automatizmą“ („Bifo“ Berardi 2012: 16–22).

Menininko vaidmuo

Kasdienybės išlaisvinimas, destabilizavimas, repoetizavimas antimeninio, parameninio aktyvizmo (ar „estetinės“ politikos esmės) praktikomis, vienok, susijęs ne su „revoliucijomis“ autonominėje meno erdvėje, nes pati šios „erdvės“ samprata yra medijuojama, tačiau su tam tikros socialinės klasės mentaliteto, pasaulėžiūros ir dominavimo struktūrų ardymu gilesne prasme. Benjaminas, aptardamas autoriaus

kaip gamintojo¹ klausimą, kalba apie smulkiaburžuazinę „kairiąją“ inteligentią, kurios „proletarėjimas“ arba „revoliucinės“ idėjos yra labiau abstrakčios ir teorinės. Kitaip sakant, solidarizuojamasi su proletariatu labiau *mintyse*, tačiau ne praktikoje (Benjamin 1998: 91). Teorinė meno proletarizacija vargu ar padės, kadangi menininkas, net ir pats ekscentriškiausias, yra (smulkia)buržuazinės *edukacinės sistemos* produktas, jis mąsto ir mato būtent tos klasės kategorijomis, pati „menininko“ sąvoka atstovauja (smulkia)buržuaziniam mentalitetui ir atitinkamai prasmų gaminimo hierarchijai. Intelektualų gaminama produkcija nebus politiškai naudinga, kol laikysis savo autonomijos ir „kompetencijos“ ir kol šie barjerai nebus įveikti (Benjamin 1998: 95). Todėl vienintelis menininko ir intelektualo, kaip (smulkia)buržuazinės klasės atstovų, „išsigelbėjimas“ iš formalaus ir abstraktaus intelektualizmo (net jei jis maskuojamas „revoliuciniu“ turiniu) užburto rato gali būti *savo socialinės klasės išdavystė* (Benjamin 1998: 102) – žingsnis į „grynosios praktikos“, „tiesioginio veiksmo“ teritoriją, kai turinys ir forma (su)tampa *politine* prasme.

Kitaip sakant, intelektualai turi ne aprūpinti kapitalistinę prasmų gamybos sistemą „metaforomis“ ir net ne tariamai „revoliuciniu turiniu“, tačiau tapti inžinieriais, tiesiogiai keičiančiais tą sistemą. O tai ir reiškia išduoti savo smulkiaburžuazinę socialinę klasę, iš kurios esi kilęs, ir priimti proletarinę gamybos modelį – iškristi iš *reprezentacijos rėmų*. Reikia ne tiek kurti naujas ekscentriškas meno formas, bet kurti kultūrą, esmiškai besiskiriančią nuo buržuazinės, kultūrą, kurioje būtų nugalėtas buržuazinis karjerizmas ir atsirastų poezijos, literatūros formos, moraliniai kodai, kalba, atspindinti proletarinę civilizaciją, jos mąstymo struktūras, tarsi „proletarinės socialinės organizacijos ornamentiką“ (Gramsci 2000: 74). Turi būti atrastos ne tiek naujos meno formos, kiek iš esmės transformuota meno vidinė struktūra. Čia svarbūs du aspektai:

[...] pirma reikalavimo neaptarnauti gamybos aparato dalis galėtų būti realizuota delioziškos kritikos pagalba, visų pirma medijų reprezentacijos kritika ir ta funkcija, kurią medijoms atlieka intelektualai ir menininkai. Antra dalis – reikalavimas keisti gamybos aparatą, išplėstine forma aptinkamas reikalavime intelektualams-specialistams (į) steigti naują tiesos politiką. Ir Deleuze'o, ir Foucault filosofijoje jaučiami Benjamino tropų ir sąvokų atgarsiai: Deleuze'ui tai – išdavystė, Foucault – tai „specialistas“. [...] Šiandien, kai medijų viešumo mechanizmas asimiliuoja kur kas radikalesnius turinius [...], reikia išnykti iš ekrano, išeiti į nežinią, ištrinti pėdsakus. Anonimiškumas, daugybės vardų naudojimas, kolektyvinė autorystė, maskavimasis būtų minėtos išdavystės instrumentai. Išdavystės esmės taip pat reikėtų ieškoti ne intelektualų kovoje už vietą

¹ Angliškajame vertime „the author as *producer*“ galima suprasti dvejopai, kaip *gamintoją* ir kaip „prodiuserį“ šiuolaikine hollywoodine, reklamos ar populiariosios muzikos prasme. „Prodiuserio“ sąvoka šiuo atveju prieštarauja „gamintojo“ įvardijimui, tarsi vėl sugražindama intelektualo vaidmens kapitalistinėje visuomenėje prieštarumą, daugiaprasmiškumą, chameleoniškumą.

masinės informacijos priemonėse, o, priešingai, atsisakyme būti komentatoriumi ir medių regionio lozungų kūrėju (Raunig 2007: 127–128).

Kartu tai „specializacijos“ atsisakymas, ir tapimas tokiu „specialistu“, veikiančiu kryptingai ir lokaliai, priešinga universalizuoto „mokslinio eksperto“ prasme. Dar vienas išdavystės būdas – bandymas iškristi iš „aktualumo“ sampratos, persmelkusios tiek dešiniąją, tiek (komercializuotą ir biurokratizuotą) kairiąją teoriją, taip pat (socioestetines) praktikas.

Tačiau šiandieninė prasmų (atvaizdų) gamybos sistema ir globalus jų plitimo tinklas žaibiškai asimiliuoja, falsifikuoja ir pateikia kaip *atvaizdą-prekę* netgi „savo klasės išdavystę“ kartu su visais „išdavystės“ instrumentais ir būdais – tariamas anonimiškumas, tariamas kolektyviškumas, daugybės vardų naudojimas ir kairioji retorika apskritai tampa naujais „įvaizdžiais“. Problema tampa nebe tik menininkų ir intelektualų savo socialinio sluoksnio (mentaliteto) atsisakymas, bet paties proletariato buržuazėjimas ir „estetiškJėjimas“:

[...] aktualus menininkas – nebe monomanas [...], jis gimė besiformuojančioje meno rinkoje ir todėl nebepajėgus susprogdinti situacijos, jis nuolankiai ja seka. Iš tiesų, visas jo profesionalizmas sutelktas į teisingą ATVAIZDO supratimą (cirkuliuojančio masinių medių erdvėje). Tačiau, ko gero, daugiau ir nereikia. [...] Būti politiku nuo meno, estetizuojančiu polittechnologu, „krizės vadybininku“, „konsultantu“ ir t. t. [...] Būsimo aktualaus meno subjektas – mobilus *Dasein* turėtojas, jam būdingi poli-morfiskumas, plazmiškumas, virtuozo mimezė, tarsi iš jo būtų išimtas stuburas ir visa jo kūno plazma vibruotų į taktą sumanymui, pasiruošusi aktualizuotis (Подорога 2013: 31–32, 33).

Net jeigu menininkas yra „nepriklausomas“, arba kuria neapčiuopiamą, „reliacinį“ ar „kairijį“ meną, net jeigu jo iš viso „nekuria“, vien funkcionuodamas tam tikroje institucinėje prasmų gamybos, t. y. simuliavimo ir hierarchizavimo sistemoje (Vakarų pasaulyje tai specializuota globali / glokali *bienalių rinka* ir globalus / glokalus šiuolaikinių meno centrų tinklas), t. y., vien atlikdamas menininko vaidmenį, vis tiek kuria pridėtinę vertę tai sistemai, likdamas *kairiuoju kapitalo menininku* arba *kairiuoju karjeros menininku* – (smulkia)buržuazinės socialinės klasės (mentaliteto) atstovu. Tai, kas kairiųjų teoretikų buvo laikoma pabėgimu, iškritimu iš spektaklio visuomenės, žaibiškai aproprijuojama ir paverčiama *hiperrepresentacija*. Globali Vakarų šiuolaikinio meno (komercinių-biurokratinių-tinklinių bienalių) sistema meistriškai pasitelkia netgi kairiąją „representacijos“ atsisakymo retoriką, LI, SI, *fluxus* ir t. t. propaguotas idėjas, jog kiekvienas yra menininkas, ir parduoda tai kaip naują „superkūrybiškumo“ įvaizdį. Menininkas nebe vaizduoja ir nebe-

atvaizduoja, jo įvaizdis ir sistemoje atliekamas vaidmuo yra naujasis *atvaizdas* ir jo fluktuacija.

„Atvaizdu virstantis kapitalas“ yra tik paskutinė prekės metamorfozė, kai barterinė vertė jau visiškai užgožė vartotojišką vertę ir, sufalsifikavusi visuomeninės gamybos procesą, gali įtvirtinti absoliutų ir neatšaukiamą autoritetą gyvenimo atžvilgiu (Agamben 2000: 75).

Alytaus DAMTP: politinio įvykio rematerializavimas

Nepaisant to, visada egzistuoja didesni ar mažesni kultūros antpuolio židiniai, iš tiesų vienokiomis ar kitokiomis formomis besistengiantys „iškristi“ iš reginio visuomenės, vartojimo ir prasmių gamybos sistemos. Tai įvairūs socialiniai ir parameniniai judėjimai, bendruomenės, aktyvizmo formos, besistengiančios jei ne oponuoti, bent išryškinti sisteminės apropiacijos ir simuliacijos, *atvaizdo-įvaizdžio-kapitalo-išnaudojimo* mechanizmus. Lietuvoje tokių socioestetinių sąjūdžių beveik nebuvo, nebent kalbėtume apie epochinius lūžius, kad ir specifinį Sąjūdžio-nepriklausomybės pradžios penkmetį, kai (para)anarchistiniu režimu (specifiniame erdvėlaikyje ir specifinėje situacijoje) veikė daugybė socialinių, socioestetinių minijudėjimų, nekalbant apie patį Sąjūdį (turint omeny ne konkrečią politinę-pragmatinę organizaciją, o masinį žmonių Sąjūdį, revoliucinę makro-substanciją).

Šiame tekste nebus detalai atpasakojama DAMTP (Alytaus Psichodarbininkų ir Duomenkasių sąjungos, nuo 2011 m. sąjungos sąvoka pakeista *Wahdato* sąvoka), istorija, tiesiog bus bandoma punktyriškai nubrėžti tam tikrą liniją per tas idėjas, kurios buvo išdėstytos pirmoje šio straipsnio dalyje. Tai nėra išsami DAMTP ideologinės platformos analizė, veikiau bandymas pasižiūrėti į šį tam tikra prasme unikalų Lietuvoje (anti)meninio aktyvizmo reiškinių tam tikrų teorinių paradigmų fone.

Taigi vienos tokių aktyvizmo praktikų – DAMTP – apie kurią ir bus kalbama toliau, šaknys iš dalies glūdi postsąjūdiniame laikotarpyje. 1993 m. Alytuje startavo vienos paros *Alytaus gatvės meno festivalis* (ideologinis lyderis – Redas Diržys), rengtas keletą metų, to meto kitų (ne)avangardistinių meninių judėjimų Lietuvoje fone išsiskyręs daugiau ar mažiau sąmoningu siekiu netapti savielitizuotu galeriniu reiškiniu, „išeiti į gatves“, t. y. į *viešąją erdvę* ir veikti daugiau ar mažiau *kolektyvinio konsensuso* būdu, kuriant ne tiek meną siaurąja tradicine prasme, kiek tam tikras socioestetines (urbanistines) situacijas.

Buvo surengti keli festivaliai. 1998 m. festivaliams nutrūkus, kažkas panašaus buvo atgaivinta beveik po dešimtmečio, 2005 m. startavus *Alytaus bienalei*, kurios formatui pamažu transformuojantis iš meninio į ideologinį, bienalė 2009 m. virto *Alytaus meno streiko bienale* (iš dalies protestuojant ir prieš „VEKS 2009“ projektą), po dviejų metų *DAMTP kongresu*, dar po dviejų, 2013 m. – *Alytaus psichikos streiko bienale*.

DAMTP genėzė nuo XX a. 10 deš. meninio avangardizmo iki ideologiškai angažuotos aktyvistinės veiklos, šiuo atveju įdomi tuo, jog, ko gero, tai vienintelis kontrkultūrinis sąjūdis Lietuvai atgavus nepriklausomybę, sąmoningai akcentuojantis savo veiklos ideologinę pusę ir saviraiškos sampratos proletarizaciją, kitaip sakant, veiklą, artimą „mulkiaburžuazinės socialinės klasės išdavystės“ problematikai. Taip pat ši aktyvizmo forma įsiterpia ir į pradžioje minėtą „meno“, ir „gyvenimo“ neišskiriamumo problematiką.

Apskritai Alytaus bienalių / DAMTP veikla koncentruojasi ties šiais (anti) meninio aktyvizmo „taškais“ – meno streiko koncepcija, į kurią įeina dar keli smulkesni aktyvizmo pogrupiai: a) laisvų diskusijų / seminarų, kaip priešpriešos akademinės edukacijos koncepcijai, formatas; b) D.I.Y (*do it yourself*) proletarinės saviraiškos (estetikos) propagavimas (koncertai); c) psichogeografinės ir „tiesioginio veiksmo“ taktikos – (de)monstracijos, kosminės energijos siurbimas, remiantis Wilhelmo Reicho *orgono* idėjomis, stereotipines prasmes (de)stabilizuojantys žaidimai (pavyzdžiui, trišalis futbolas, Guy Deboro sukurtas „Karo žaidimas“ ir pan.).

Monstracijos

Ko gero, reikėtų pradėti toli gražu ne nuo paties svarbiausio, tačiau labiausiai matomo ir reprezentuojamo medijose² DAMTP veiklos sando – kiekvieną Alytaus bienalę vainikuojančių *monstracijų*, pagal kurių formatą tam tikra prasme galima spręsti ir apie DAMTP visos veiklos, kurią aptarsime vėliau, ideologines nuostatas. DAMTP monstracijomis brėžiamas ir lokalizuojamas tam tikras psichogeografinis žemėlapis, generuojama *dérive* patirtis, įtraukiant net ir mirusius psichodarbininkus (aplankant mirusius *psichodarbininkus* miesto kapinėse). Monstracijos šiuo atveju turi sąsają su *demonstracijomis*, tačiau šios monstracijos arba eitynės nesutampa visiškai nei su meniniu, nei su politiniu kontekstais, kitaip sakant, nėra nei grynasis performansas ar *happeningas*, tačiau nėra ir socialinė, politinė demonstracija *prieš* ką nors ar *už* ką nors konkrečiai.

² DAMTP nariai skelbiasi esą *ikonoklastais* – nekuria regionio, nedokumentuoja savo veiklos, tą daro kiti „smalsuoliai“.

Tai greičiau abiem terpėms priklausanti, jų bruožų turinti, tačiau tuo pat metu tarsi išslystanti, išsinerianti iš aiškių apibrėžčių, praktika. Iš tiesų tokia taktika, pačių monstrantų nuomone, rodo ne tiek jų „neapsisprendimą“, kiek DAMTP siekį (simboliškai?) iškristi iš sisteminės prasmų grandinės ir veikti savotiškos parodijos, paradokso principu. Žinoma, ne estetinio originalumo prasme, nes nieko originalaus nekuriama, tiesiog generuojama tam tikra pusiau spontaniška situacija *čia ir dabar*.

Iš dalies tiktų toks pavyzdys – viduramžiais nuo vieno Europos miesto prie kito klajoję „kvailių, pamišėlių procesijos“ arba „kvailių, pamišėlių laivai“, kuriuos tarsi sociopolitinį paradoksą aprašo Foucault. Dažnai tokios procesijos atklysdavo prie miesto sienų arba atvykdavo su pirklių laivais ir tokius „pamišėlių krovinius“ pirkliai tarsi netyčia „pamedavo“ arba „pamiršdavo“ kokiam uoste, tokiu būdu išvalydami nuo jų vieną miestą ir užkraudami šią naštą kitam. Įdomiausia, kad tokios „procesijos“ arba tokie „kroviniai“ vis dėlto buvo išskirtinio statuso ir susiję su tam tikrais ritualais – šitų procesijų ar laivų nebuvo galima tiesiog sunaikinti ar tų individų kur nors uždaryti. Jie buvo „neliečiamieji“. Todėl tokias procesijas arba tokius laivus vėlgi „išsiųsdavo“ į naują „piligriminę“ kelionę, išstumdavo iš matomumo, sąmonės ribų. Anot Foucault:

[...] pamišėlio klajojimas reiškia griežtą jo izoliaciją ir kartu virsta aukščiausiu jo perėinamojo, tarpinio statuso tašku. Tam tikra prasme toks klajojimas laivais – viso labo išsklidusi į plotį pusiau tikra, pusiau įsivaizduojama geografinė erdvė, tarpinė pamišėlio būseną; pamišėlis esti ties horizonto linija, kuri riboja viduramžių žmogaus interesų lauką – ši padėtis simboliška ir kartu tikra, nes pamišėliui suteikiama privilegija būti įkalintam prie miesto vartų: pašalintas iš miesto gyvenimo jis virsta kaliniu, tačiau kadangi jo kalėjimu gali būti tik miesto riba, slenkstis, tai ir laikomas jis būtent ties šia riba, ties slenkščiu. Išoriniam pasauliui jis – viduje, vidiniam – išorėje (Foucault 1972: 22).

Kvailių procesijos *„vaizduojamos kaip ilga kvailių procesija, kurioje visi amatai, socialiniai sluoksniai, praeidami pro mus, įtraukiami į beprotybės ratelį“*. Be to, tokia tarpinė, „marginali“ būseną ar kvailio, pamišėlio anti-statusas vis dėlto turi ir tam tikrą privilegiją. Juk „kvailys“, vėlgi pasitelkiant Foucault, yra ne tik marginali, savaip žavi figūra, tačiau ir personažas, kvailiojimo forma galintis rėžti nepatogią tiesą:

Nuo šiol tai ne tik žavi ir įprasta savo marginalumu figūra, jis – tiesos saugotojas, jo vieta pačiame teatralizuotos eisenos centre [...] jeigu Kvailystė kiekvieną apakina, priverčia kiekvieną pamesti save, Kvailys, priešingai, sugrąžina tiesą [...] įsimylėjėliams jis

paaiškina, kas yra meilė, jaunuoliams – kokia gyvenimo prasmė, pasipūteliams, įžūliems ir apgavikams – kokie jie iš tiesų niekingi (Foucault 1972: 24).

Taip pat reikėtų vėl trumpam sugrįžti prie pradžioje minėtos Rancière'o estetikos kaip politinio matmens, sujaukiančio erdvėlaikį ir bendruomeninius santykius (ideologiją). Rancière'as pasitelkia antikinio teatro pavyzdį kaip mikropolitinę situaciją, *choros* kaip mikropolitinį bendruomenės modelį ir kalba apie laiko, erdvės ir bendruomenės (santykių) *choreografiją*. Antikos teatras geba kurti fantazminę arba sudvigubintą situaciją. Viena vertus, turima omenyje simuliacinė vaidinimo tikrovė, tačiau po šia tikrove vis tiek funkcionuoja ir nesimuliuojama tikrovė – aktorių gestai, balsai, tarpusavio santykiai, kitaip sakant, nesuvaidinama situacija (Rancière 2000: 15–16). Vienu metu atsiranda tarsi dvi bendruomeninės situacijos, kurios viena kitą užkloja, veikia ir keičia. Ir toks akivaizdžios socioestetinės tikrovės sujaukimas, sudvigubinimas, kai į vaidinimą įsiveržia „gryna tikrovė“, o gryną tikrovę dubliuoja vaidinimo tikrovė, gali lemti, keisti socialinius identitetus iš esmės.

DAMTP monstracijose ir kitose veiklos būduose egzistuoja ir šio požiūrio elementų, nors ir ne tokių idealizuotų ir romantizuotų. Be to, DAMTP akcentuoja ne tiek teatrą, kiek spontanišką *karnavalo*, t. y. nekontroliuojamos „žemosios kultūros“, principą. „Kvailių procesija“, „juokdarių“ kaukė – situacinis paradoksas, anot Alytaus Psichodarbininkų ir Duomenkasių lyderio Redo Diržio, vėlgi yra viena sudėtinių kultūrinės veiklos *proletarizacijos* dalių:

Dar vienas svarbus PPZ (proletarinės plėtos zonos) elementas – jo gaivališkumas ir karnavališkumas. Meno renginiuose labai lengva nubrėžti liniją tarp buržuazinės ir proletarinės zonos – ji atskiria spektaklį (represiją) nuo karnavalo (pasipriešinimas) (Diržys 2014: 58).

Tokia „procesija“, „monstracija“ simbolizuoja *tarpinę* būseną, semantinį paradoksą, kuris pasireiškia kaip agambeniškas meno ir politikos neišskiriamumo taškas, kaip specifinis aktyvizmo erdvėlaikis, kuris veikia ne (o)pozicijos, o paradokso principu, kartu iš dalies parodijuoja „aktualaus meno“, „aktualaus menininko“ ir / ar „demonstracijos“ sampratas.

Meno streikas ir kitos (meno) proletarizacijos taktikos

Alytaus Psichodarbininkų ir Duomenkasių (DAMTP) veikla neapsiriboja tik viešai matomomis monstracijomis, kurios dažniausiai paviršutiniškai sutapatinamos su visa DAMTP veikla. Ją galima būtų veikiau pavadinti kompleksiniu arba *tinkliniu*

meno streiko ir giminingo aktyvizmo reiškiniumi, besiskleidžiančiu keliais socioestetiniais ir socioideologiniais lygmenimis, aktyvizmu, paliečiančiu ir politinę Alytaus miesto valdymo struktūrą³, teorinę bei aktyvistinę kultūrinio anarchizmo propagavimo platformą tiek spaudoje, tiek internete (taip pat netiesiogiai susijusią su kai kuriomis subkultūrinėmis grupėmis), taip pat edukaciją, kadangi DAMTP išplėstinė veikla ir *Alytaus meno streiko bienalės* lokalizuojasi Alytaus dailės mokykloje (Redas Diržys yra šios mokyklos direktorius)⁴.

Savinaikos meno išpažinėjas Gustavas Metzgeris išskyrė dvi menininkų, įsitraukusių į ideologijos demaskavimo kovą, aktyvizmo tipus: tokį aktyvizmą, kuris tiesiogiai nukreiptas į socialines permainas, ir tokį, kuris orientuotas į meno sistemos struktūrų transformavimą (Metzger 1993: 1848). Meno streikas galėtų būti vienas būdų jei ne sugriauti, bent destabilizuoti meno sistemos veiklą.

Meno streikas yra nukreiptas prieš uždaramą ir [...] turi nemažai sąsajų su „panaikinimu“ ir „mirtimi“. Šios dvi sąvokos paverčia meną gyvenimo substitutu, o Meno streiką tarsi jo „mirtimi“; tuo tarpu komunitarai, pripažįstantys „publikos“ produktyvią rolę kultūrinėje sferoje, kūrybos atsisakymą supranta kaip kultūros (ir jos gamybos mechanikos) „atvėrimą“. Komunistai sąvokas „mirtis“, „menas“ ir „individualumas“ traktuoja kaip buržuazinės ideologijos produktus. [...] Šiuo atveju *Meno streikas* turėtų būti suprantamas paprasčiausiai kaip propagandinė taktika [...], iškelianti, išryškinanti klasių kovos įtampą per kultūros sferą (Home 1993: 1844).

Meno streikas suvokiamas ne spekuliacijų „meno pabaigos“ rėmuose, tačiau kaip alternatyvi veikla, padedanti išlaisvinti kasdienybę, konkrečią jos situaciją ir savišaišką nuo ideologijos simuliacijų ir mistifikacijų. Dar viena meno streiko dalis arba (smuklia)buržuazinės socialinės klasės „išdavystės“ taktikų – „menininko“ apibūdinimo atsisakymas ir pasivadavimas „psichodarbininkais“, tais, kurie gami-

³ Čia pažymėtini Alytaus miesto savivaldybės periodiškai bandymai iškeldinti Alytaus miesto dailės mokyklą iš jai specialiai suprojektuoto ir pastatyto pastato miesto centre, siekiant pastatą parduoti, o Dailės mokyklai suduoti mirtiną smūgį. Taip pat DAMTP turi tam tikrų ryšių su 1996 m. įkurta Alytaus meno taryba, įvairiais periodais stipriau ar silpniau paveikusia ir veikiančia miesto kultūros politiką bei ekonomiką. Galima paminėti ir teisminius procesus, 2013–2014 m. pradėtus (tačiau subliūskusius) tiesiogiai prieš DAMTP lyderį ir Alytaus dailės mokyklos direktorių Redą Diržį, siekiant jį diskredituoti kaip aktyvistą ir kaip Dailės mokyklos direktorių.

⁴ Kadangi DAMTP kultūrinis anarchizmas, transliuojamas daugiausiai per Alytaus meno streiko bienales, dažnai tiesmukai tapatinamas su Alytaus dailės mokyklos veikla, kaltinant pastarąją „anarchistų ruošimu“. Reikia pabrėžti, kad DAMTP ideologinė pozicija nėra tiesiogiai integruota į edukacijos procesus, Dailės mokykla ir mokiniai nėra DAMTP ideologinės propagandos ruporas. Tačiau tam tikri laisvos, nesuvaržytos kūrybinės veiklos principai ne kalant į galvas „teisingas taisykles“, represuojant, dresuojant, o skatinant laisvą, savarankišką kūrybingą mąstymą, taip pat *savanoriškas* Dailės mokyklos mokinių įsitraukimas į Alytaus meno streiko bienalių renginius, žinoma, iš dalies atsispindi ir šios mokyklos edukacijos formate.

na prasmes, tačiau suvokia esą tokių prasmių gamintojai ir atsisako tas prasmes adaptuoti reginio reguliacinių mechanizmų sistemai.

Psichodarbininkas – tai sielos (gr. *psychē*) darbininkas, arba žmogus, gaminantis prasmę. Skirtingai nuo menininko, jis laikosi proletarinės pozicijos neleisti, kad (meno) sistema pasisavintų sukurtą prasmę, ja manipuluotų, suteikdama arba atimdama reikšmę. Reikia pabrėžti ir esminį skirtumą tarp psichodarbininko ir psichopato, kuris yra tipiškas kapitalistinės sistemos produktas. Tai praradęs sąžinę žmogus, specializuotas, susvetimėjęs su aplinka, su kitais žmonėmis ir pačiu savimi, nes aplinkinius laiko daiktais, atliekančiais tam tikrą funkciją. Kapitalizmo sąlygomis psichopatinės savybės dažnai laikomos privalumu, nes padeda lengviau padaryti karjerą (Diržys 2014: 52).

Todėl tai kartu ir bandymas sugrįžti prie „kasdienybės grynųjų formų“, tokių daugiau ar mažiau kolektyvinių tiesioginio bendravimo veiklos formų, kurios iškristų iš medijuoto, simuliuojamo „aktualumo“ rėmų, tačiau būtų svarbios tam tikram kolektyvui čia ir dabar. Tai tarsi (utopinis) bandymas generuoti „grynąją situaciją“, ją maksimaliai „paprastinti“, tačiau ne klasikinio avangardo prasme. Čia vėlgi svarbi tampa ir kalbos arba sąvokų, kuriomis operuojama, arsenalo permąstymas ir keitimas.

Situacijos maksimalus supaprastinimas tampa, kaip kad minėtu monstracijų atveju, *semantiniu pradoksu*, funkcionuojančiu tarp sistemos ir antisistemiškumo, tarp estetinio ir politinio įvykio, paradoksu, kurio sistema (bent kurį laiką) negali pasisavinti. Bandoma generuoti „maksimaliai skaidrią“ situaciją, kurioje prasmių gamybos mechanizmai aptariami ir diskutuojami kolektyviai, kartu stengiantis išvengti prasmių ir socialinių santykių hierarchizavimo. Tačiau būtent tas *skaidrumas* ir tampa sistemai pačia neparankiausia forma. Tai ne gyvenimo pavertimas menu ir ne meno pavertimas gyvenimu. Situacijos sampratos redukovimas į tradicines meno sampratas, jos apribojimas menu toks pat klaidingas, kaip ir ribų trynimasis ir pavertimas tiesiog gyvenimu. Ši samprata efektinga tik tada, kai kalbame apie meninės praktikos ir politinio aktyvizmo neišskiriamumo zoną, kai laikinai gimsta meno ir gyvenimo sumišimo, sutapimo akimirka, kai tiek viena, tiek kita tuo pat metu patiria transformacijas.

Proletarinė pozicija prieš rimtąją ir akademinę kultūrą

Iš dalies iš tokios „suproletarintos aktyvistinės pozicijos“ kyla ir šioks toks priešiškus elitižuotam *akademiniam* (taip pat ir *kairiajam*) filosofiniam, menotyrimui, kultūrologiniam diskursui, nepasitikėjimas juo ir perdėtu teoretizavimu ir

abstrahavimu apskritai. Meno streiko propaguotojai / DAMTP laikosi principinės radikalios nuostatos, kad akademinis diskursas taip pat atstovauja (smulkia) buržuaziniam mentalitetui, aprūpinančiam prasmėmis masinės komunikacijos medijas ir reginio kūrimo sistemą, bet iš esmės jos nekeičiančiam. Kitaip sakant, akademinis kairysis diskursas, apribotas savo „ekspertiškumo“, profesionalizmo, abstraktumo, metaforiškumo ir elitizmo, nepajėgus „išduoti savo socialinės klasės“ ir išlaisvinti tikrovės ir rematerializuoti politinį įvykį:

Kaip teigia [...] japonų fašizmo procesų tyrinėtojas Tosaka Junas, iš esmės liberalieji vidurinės klasės intelektualai toliau kuria abstrakčiąją reprezentacinę zoną, atskirdami ir supriešdami ją konkretumui ir tiesiog buvimui čia ir dabar (prezentacija). Tosaka Junas iš esmės kritikuoja du liberaliojo intelektualizmo sandus: akademinę filosofiją ir žurnalistiką. Pirmasis išspraudžia žmogų abstrakcijon už laiko ribų ir, atribodamas nuo tikrovės, užsidaro metadisciplinoje, kuri niekina kasdienybę. Antrasis aspektas formuoja ideologinę bazę, skirtą „paprastų žmonių kasdienybei“, kuri, būdama komercinė struktūra, pradeda nebe informuoti, o diktuoti naujas vartojimo formas ir skatina visuotinį kapitalistinių susvetimėjimą [...]. Grįžtant prie Tosakos Juno išvalgų ir jas projektuojant į šiandienos Lietuvos dailės gyvenimo batalijas, galima teigti, kad šiandienos tylieji ir „semi-non-tylūs modernistai“ puikiai reprezentuoja akademinės filosofijos abstrahuotą ir metafizinį diskursą, kuris nekreipia dėmesio į kasdienybę, o liberalieji „postmodernistai“ palaiko vadinamąją „žurnalistų“ stovyklą – t. y. užsiima vartojimo propaganda (Diržys, Šapoka 2014: 129–130) .

Šiuo atveju akademinis diskursas suvokiamas kaip ritualizuotas, institucionalizuotas „kasdienybės“ ir „tikrovės“ (už)kalbėjimas, paprastai sakant, mistifikavimas. Žmonės, kurie kalba apie revoliuciją ir klasių kovą neapeliuodami į kasdienybę, nesuprasdami, kokia griauanti yra meilė ir kasdienė situacija, meluoja. Nes vienoje žmogaus gyvenimo paroje yra daugiau tiesos, nei visose filosofijose kartu sudėjus (Vaneigem 2003: 5). Todėl kasdienybė, gatvė, viešoji erdvė, kolektyvinė konsensuso veikla tarsi tampa siekiu rematerializuoti kasdienybę ir kartu politinį įvykį, priešpriešinamą akademinės sferos autonomizmui, sisteminiam elitizmui ir polinkiui kasdienybę abstrahuoti, slėpti, maskuoti.

Anot pačių Aytas DAMTP, jie nuosekliai kelia ne formalių meno ribų, tačiau *meno* kaip tariamai „autonominės“ (t. y. estetinės) institucijos prasmų gamybos ir hierarchizavimo sistemoje funkcijų klausimą. Jie siekia ne sugriauti kokią nors meno stilių, įsteigiant dar vieną naują kapitalistinio „avangardo“ (spektaklio) versiją, o sunaikinti rimtąją kultūrą. Estetika arba „meninė vertė“ tėra fiktyvios sąvokos, parankios buržuazinei prasmų privatizacijai ir hierarchizacijai.

Vertė pateikiama buržuazinių praktikų kaip objektyviai determinuojama, o tai pagrindžia ir racionalizuoja atitinkamos teorijos. Kaip bebūtų, šitos teorijos nėra racionalios. Geriausiu atveju, šios teorijos sukuria iracionalią pagarbą praktikoms, kylančioms iš buržuazijos poreikių [...]. Menas yra fetišas. Todėl mistifikacija tampa meno koncepcijos dalimi (Tylor 1978: 47–48).

DAMTP narių nuomone, rimtoji kultūra, akademinė kultūra ir žurnalizmas susijungia kasdienybės falsifikavimo lygmenyje kaip to paties mechanizmo sudėtinės dalys. Todėl dar vienas svarbus aspektas DAMTP ideologinės pozicijos genezėje yra ne vien sąmoningas atsiribojimas nuo akademinės (ir) rimtosios kultūros, kasimasis po meno (sistemos) pamatais, tačiau ir atsiribojimas nuo meninių avangardinių judėjimų ir iš jų išsirutuliojusių anarchistinių judėjimų, kadangi, DAMTP nuomone, tiek „rimtoji kultūra“, tiek ir iš jos kilę avangardistiniai sąjūdžiai, yra rasistinės ir maskulinistinės⁵ *eurocentrinės kultūros* vaisius, todėl nė vienas klasikinio avangardo judėjimas neišvengė rasizmo saviorganizacijoje.

Kitaip sakant, DAMTP kaip aktyvizmo sąjūdis bando iškristi ne tik ir ne tiek iš „meno“ ar „estetikos“ kaip autonomiškų sričių, nes šios sąvokos šiandien beveik nieko nereiškia, tai tėra abstrakčios sąvokinės medijos, įvaizdžiai, tačiau iš tam tikros „aktualios“ (lokalios ir globalios) institucinės sistemos, kuri šiandien ir apibrėžia tai, kas yra „menas“, „estetika“ ir kas yra tariamai „aktualu“, apskritai apsprendžia *prasmės* specifiką, tyčia nekvestionuodama šios prasmės kilmės klausimų. Kartu siekiama destabilizuoti, sabotuoti tos institucinės sistemos funkcionavimo mechanizmus. DAMTP bando kurti alternatyvias situacijas tam, ką globali (meno) sistema ir lokalios versijos simuliuoja ir legitimuoja kaip „aktualumą“ arba „aktualų meną“, „tikrąją kultūrą“ ir t. t. Tačiau visų pirma stengiamasi iškristi iš sistemos „užburto rato“.

Išvados

Taigi apibendrinant galima sakyti, jog kapitalizmas ir jam atstovaujančios institucijos organizuoja erdvę, laiką ir situacijas plačiąja prasme tokiu būdu, kad išvalytų gyvenimą nuo jo potencialo. Psichodarbininkai, iš dalies kaip ir kai kurios kitos

⁵ Menininkas vyras laikomas „genijumi“, kad išreikštų jausmus, kurie tradiciškai laikomi moteriškais. Jis konstruoja pasaulį, kuriame pats tampa herojumi rodydamas savo „moteriškąsias“ savybes. Moters vaidmuo tokiaame pasaulyje nereikšmingas ir antraeilis. „Bohemiškumas“ – tai vyriškos lyties buržuazijos atstovų atributas. Kai kuriuos iš jų užvaldęs dar ir „genialumas“, nuo kurio neatsiejama ir ekscentrika. Moteriškosios lyties buržuazijos atstovės „vyriškasis genijus“ iš esmės laiko žemesnėmis pagal rangą arba tiesiog „isterikėmis“. O darbo klasės atstovai, kad ir kokia jų lytis, laikomi „protiškai nelygiateisiais“ (Home 2009: 33).

(anti)meninio aktyvizmo grupės, siekia grįžti prie „grynos“, kuo mažiau ideologiškai medijuotos situacijos, aptikti (ar sukurti?) situacinį paradoksą, kartu daugiau ar mažiau „stabilią“, „skaidrią“ politinės situacijos materiją, iš dalies artimą Giorgio Agambeno „gesto situacijoje“ sampratai:

Tai gyvenimo fragmentas, išplėstas iš individualios biografijos konteksto, ir meno fragmentas, išplėstas iš estetikos neutralumo: tai gryna praktika. Gestas nesusijęs su vartotojiška ar barterine verte, nepriklauso biografinei patirčiai, kaip ir didingu įvykiu – tai visiška prekės priešingybė, iššaukianti situacijoje staigų „bendros socialinės substancijos kristalų“ kritimą (Agamben 2000: 79).

Skirtingai nuo klasikinių avangardisų ar klasikinių romantizuotų LI, SI „kasdienybės išlaisvinimo“ versijų ir iš jų išsirutuliojusių panašių „revoliucijos kaip poezijos“ sampratų, DAMTP, kaip ir daugelis šiandieninių (anti)meninių aktyvistinių praktikų ir kontrkultūrinių judėjimų, nebelaiko savęs (meninės) revoliucijos, kasdienybės „poetizavimo“ avangardu, kritiškai žvelgia į avangardo sąvoką apskritai ir stengiasi vadovautis tiesioginės propagandos taktikomis.

Gyvendami pažangesniame „buržuazijos“ raidos etape ir turėdami Debord'o laikų „meną“, kuris taikėsi pakeisti religiją, situacionistai buvo priversti peržengti šį Georgo Hegelio apvertimą ir šokti tiesiai į filosofiją, kuri Hegelio sistemoje reiškė „absoliutų protą“. Sutikdamas su ankstyvuoju Karlu Marxu, Debord'as proletariatą laikė jėga, kuri gali realizuoti filosofiją praktikoje.

[...] įtvirtinta samprata, kad „veiksmas ir socialinė veikla įveiks (pakeis) filosofiją“. Būtent šis šaltinis leido situacionistams baigti savo klaidingą „teoriją“, kuri juos sugrąžino prie romantinio meno kategorijos. [...] Nuo tos akimirkos, kai meno srityje (tiksliau sakant, toje meno srityje, kurią reguliuoja meno institucijos) paplito nusavinimo praktika, pats meninis diskursas pasiekė istorinę ribą. Šie prieštaravimai nebegali būti išspręsti meno sistemos viduje. Šioje diskurso erdvėje neįmanoma pažengti toliau negu Hegelio pasiūlytas sprendimas: „Plagijavimas turi būti garbės reikalas ir garbė turi jį kontroliuoti“ (*Teisės filosofija*, 69 tezė). [...] Žiūrint iš mano perspektyvos, šiuolaikiniam avangardui belieka visapusiškai plėsti bekompromisę meno institucijų kritiką ir tuo pat metu pasirūpinti visais, išdrįsusiais žengti už fiksuotos meno sistemos ribų. Tai nėra visiškai tas pats, kas „įveikti“ meną jo atsisakant – ši gestą galima išžvelgti fluxus parašėse veikusio Henry Flynto veikloje, kai dar 1962 m. jis atsisakė kurti meną ir užsiėmė subjektyviu modalizmu, kurį pavadino „brendu“ (Home 2009).

Taigi nebėra naivaus ir tiesmuko mesianizmo ir jo palydovo elitizmo, priešingai, neretai stengiamasi kurti kiek įmanoma dehierarchizuotą, grįstą „proletarine saviorganizacija“ komunikacinę / aktyvistinę erdvę ir intuityvaus aktyvizmo praktiką

padaryti prieinamą „visiems“ (Day 2005: 22). Kiek tai įmanoma iš tiesų – kitas klausimas. Tačiau šiuo atveju kalbama apie (utopines) ideologines nuostatas ne dar labiau save elitizituoti (net ir proletarizuojantis), o bandyti integruotis į tą kasdienybės arba ideologijos lygmenį, kuriame funkcionuoja „paprastas žmogus“.

Kad generuotų „grynąją situaciją“, būtina (ne)meninės veiklos ir prasių proletarizacija, veiklos kolektyviškumas, kartu bandant iškristi ne tik iš „aktualumą“ ir „karjerą“ gaminančios (meno ir/ar akademinės) sistemos, tačiau iš kur kas platesnių eurocentrinio mentaliteto brėžiamų rėmų apskritai. Tai, ko gero, šio straipsnio ribose, galėtų ir būti laikoma bandymu „rematerializuoti politinį įvykį“ specifinio (ne)meninio aktyvizmo fone.

Literatūra

- Agamben, G. 2000. *Means without End: Notes on Politics*. Transl. Vincenzo Binetti and Cesare Casarino. Minneapolis / London: University of Minnesota Press.
- Althusser, L. 2001. „Ideology and Ideological State Apparatuses“, in Leitch V. B. (ed.). *Norton Anthology of Theory & Criticism*. New York: WWNorton & Co, p. 1503.
- Bard, A, Söderqvist, J. 2002. *Netocracy: the New Power Elite and Life after Capitalism*. London: Pearson Education Limited.
- Benjamin, W. 1998. *Understanding Brecht*. Transl. Anna Bostock. London, New York: Verso.
- Berardi, F.B. 2012. *The Uprising: on Poetry and Finance*. Cambridge: The MIT Press.
- Coole, D., Frost, S. 2010. „Introducing the New Materialisms, in D. Coole, S. Frost (eds.). *New Materialisms: Ontology, Agency, and Politics*. Durham/London: Duke University Press, p. 30–31.
- Chtcheglov, I. 1953. „Formulary for the New Urbanism“, in Nothingness.org, <http://library.nothingness.org/articles/SI/en/display/1> [žiūrėta 2015-09-18]
- Day, R. J. F. 2005. *Gramsci is Dead: Anarchist Currents in the Newest Social Movements*. London: Pluto Press.
- Debord, G. 1955. „Introduction to a Critique of Urban Geography“. Prieiga per internetą: <http://www.bopsecrets.org/SI/urbgeog.htm> [žiūrėta 2015-09-18]
- Debord, G. 1957. „Report on the Construction of Situations and on the International Situationists Tendency's Conditions of Organizations and Action“, in *Bureau of Public Secrets*, [http://www.bopsecrets.org/SI/report.htm#Our Immediate Tasks](http://www.bopsecrets.org/SI/report.htm#Our%20Immediate%20Tasks) [žiūrėta 2015-09-18]
- Debord, G. 2006. *Spektaklio visuomenė*. Vertė Dainius Gintalas. Kaunas: Kitos knygos.
- Diržys, R. 2014. „Kai Urugvajuje pamatai save: kritinės pastabos apie klasines meno šaknis“, in *Kultūros barai*, nr. 6, p. 58.
- Diržys, R., Šapoka, K. Alytaus avangardizmas: nuo gatvės meno iki visuotinio psichodarbininkų (meno) streiko. Alytus: Erdvės.
- Foucault, M. 1972. *Histoire de la folie à l'âge classique*. Paris: Gallimard.
- Gramsci, A. 2000. „Marinetti the Revolutionary?“, in D. Forgacs (sud.). *The Gramsci Reader: selected Writings 1916-1935*. New York: NY University, p. 74.
- Home, S. 1993. „No theoretical summing up“, in *Yawn: Critique of Culture*, No 38, p. 1844.
- Home, S. 2009. „Kultūros antpuolis. Avangardo atgimimas“, in *Anarchija.lt*. Prieiga per internetą: <http://anarchija.lt/aktualijos/67-stewart-home-kulturos-antpuolis/13886-stewart-home-kulturos-antpuolis-avangardo-atgimimas> [žiūrėta 2015-09-18]

- Lefebvre, H. 1991. *Critique of Everyday Life*. Volume I. Transl. by John Moore. London and New York: Verso.
- „Le programme et l'Action directe“. 1949, in *Socialisme ou Barbarie: Organ de Critique et d'Orientation Révolutionnaire*, p. 67–72.
- Metzger, G. 1993. „Call for an Art Strike from 1977–1980“, in *Yawn: Critique of Culture*, No 38, p. 1848.
- Rancière, J. 2000. *Le partage du sensible: esthétique et politique*. Paris: La fabrique éditions.
- Raunig, G. 2007. *Art and Revolution: transversal Activism in the long twentieth Century*. Los Angeles: Semiotext(e).
- Tylor, R. 1978. *Art an Enemy of the People*. Sussex: The Harvester Press.
- Vaneigem, R. 2003. *The Revolution of Everyday Life*. Visage Software (Easy PDF Copyrigh).
- Žižek, S. 2001. *The Sublime Object of Ideology*. London/NewYork: Verso.
- Подорога, В. 2013. *Kairos, критический момент: актуальное произведение искусства на марше*. Москва: Grundisse.

Kęstutis Šapoka

RE-MATERIALIZATION OF POLITICAL EVENT IN THE PRACTICES' OF POLITICAL ACTIVISM

Summary

The article focuses on the materiality of ideology and the idea of art and life as an ideological accident, using the specific example of the (anti)artistic activism of the Alytus DAMTP (*Duomenkasių ir psichodarbininkų sąjūdis*, Eng. the *Coalition of Data Miners and Psycholabourers*). The article discusses the specific *situational* concept of art blending in with life and generating alternative meanings.

Ideology is specifically material. This means that even though this ideology does not 'exist', it manifests itself through the subject and for the subject, to be more precise, it creates the subject, questions it through a certain situation or daily practical rituals and through material forms of being and institutions, creating the material or substance of the ideology. However, this matter is also a “falsifying conscience” that institutionalises and falsifies the (daily) situation in the broader sense, creating a regulatory structure of alienation and spectacle.

Ideology is related to the logic of *theatre performance* (let us not forget that there is always a relationship between theatre, acting and daily life). A “great accumulation of plays” is generated, where everything that was ever experienced withdraws into the area of representation. Besides, the play or spectacle is not simply an entirety of events, but the social relationship established by these events between individuals made to act out a certain (social) role.

The falsification of daily life is undertaken by the modern bureaucracy and the *netocracy* of today's worldwide web. However, despite the tendency for societal power to become more virtual, softer and an ever more streamlined falsifying conscience, the intersectionality of social relationships is still an issue, in other words, the problematic question of social class emerges once again.

This also means the reemergence of political/aesthetic situations such as the importance of a method of revealing this falsifying conscience. Withdrawing from the level of daily falsification, the "societal play", and the transferral of expression to the proletariat level or the level of direct action was a relevant issue for many (anti)artistic activist movements after World War II, from the Lettrists and situationists up to the early (political) fluxus movements and present-day activism/sabotage tactics.

Jacque Rancière discusses the internal structure of politic and its core, which can also be called "aesthetic". It can be interpreted as a certain internal and basic structure that (dis)organises and questions space, time and society's activity within these dimensions.

Certain political/aesthetic situations reemerge, such as the importance of a method of revealing this falsifying conscience. One of the methods that an artist or intellectual can use to escape this falsification, is by *betraying* their (small) bourgeois social class. The Alytus DAMTP invokes a similar logic in its activity. It could be called a complex or *network art strike* or a similar activist phenomenon.

KEYWORDS: (non)artistic activism, ideology, artistic and political situation, falsification of reality, society of spectacle, betrayal of social class, Alytus data miners.